

el curs dels rius

Os bons i admirats amics, els senyors Josep Maria Coch i Plana i Ramon Llongarriu i Monsalvatje, han coincidit darrerament a parlar del riu Llierca amb documentació a la mà. Fills, ambdós, de conegudes nissagues garrotxines, arrelades a la terra des de temps immemorial -del casal de Surroca, a l'antic terme de Beget, el primer, i de la pairalia de Llongarriu, a la Vall del Bac, el segon-, tant per la seva erudició com pel seu coneixement de la comarca, han de ser considerats com veritables autoritats en el tema que ens ocupa: el riu Llierca.

On neix el Llierca?

La polèmica sobre quin dels corrents d'aigua rep el nom de Llierca des del seu naixement, encara és viva. S'exposen opinions per a tots els gustos. Amb el permís del lector, hi donarem un cop d'ull.

El senyor Josep Maria Coch (*III Assemblea d'Estudis sobre el Comtat de Besalú*. Actes 1976. Pp. 87-92), en les conclusions del seu article *La veritable delimitació del riu Llerca o Llierca*, escriu:

El revisar tot aquest material que he tingut a la mà (des de la confirmació de béns a favor del monestir de Sant Pere de Besalú al segle desè, fins una escriptura actual signada pel notari d'Olot senyor Francesc de P. Llach i Puig), m'ha portat a l'afirmació definitiva de que el riu Llerca no neix a Coll Prugent, sinó baix o sota el collet de Sant Pau de Segúries o del Mariner,

segueix les valls del Bac, Oix, recull les aigües del terme de Beget (riberes de Beget i Salarça) a l'estret d'Escales i més avall, les de la ribera de Sant Aniol d'Aguges, prop del molí d'En Galceran, fins al seu vessament al Fluvià.

Així, doncs, el senyor Coch afirma rodonament que el riu Llierca neix al coll de Sant Pau de Segúries, pren en el seu origen el nom de ribera de la vall del Bac, després el de ribera d'Oix, rep per la seva esquerra les riberes de Beget i de Sant Aniol, per aquest ordre, escolant-se les seves aigües al riu Fluvià a llevant de Sant Jaume.

Per la seva part Ramon Llongarriu (*Annals 1988 del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, pp. 185-189), en el treball *El Llierçó*. A la recerca del genuí Llierca, entre altres consideracions, diu:

De fet, el genuí curs del Llierca sembla incert. Hi ha acord que prengui aquest nom a partir de la confluència dels dos corrents que apleguen els diversos cursos que drenen, un la zona de Rocabruna-Beget, i l'altre els topants de la Vall del Bac-Oix.

I afegeix després d'identificar el Llierçó amb el torrent anomenat actualment Garringot:

El Llierçó que hem localitzat sembla un indicatiu més que la riera de la Vall del Bac acredita el nom Llierca des del seu inici mateix. El substantiu, però, es dona en altres rieres, amb l'aplicació només, de mètodes geogràfics, sense prendre en conside-

ració ni la parla dels coetanis ni la toponímia del seu terrer. No sabem si els ajuntaments que administren aquests racons del nostre petit país foren consultats. La seva col.laboració sembla que podia evitar decisions discutibles.

NARCÍS
PUIGDEVALL I DIUMÉ

Fotografies
MEL

el curs dels rius

Quant a la documentació, abundantíssima i de tots ordres, es va ignorar. O si se'n tingué notícia, no es valorà amb el rigor degut.

Sense posar-hi l'èmfasi del senyor Josep Maria Coch, se'ns fa evident que Ramon Llongarriu dóna suport, tot i que d'una manera subliminal, a la teoria que identifica el riu Llierca amb la riera de la Vall del Bac, contràriament a allò que opinava un il·lustre olotí, descendent d'una família originària de la vall, el doctor Joaquim Danés i Torras, que distingia sense dubtar el Lliercó i el Llierca:

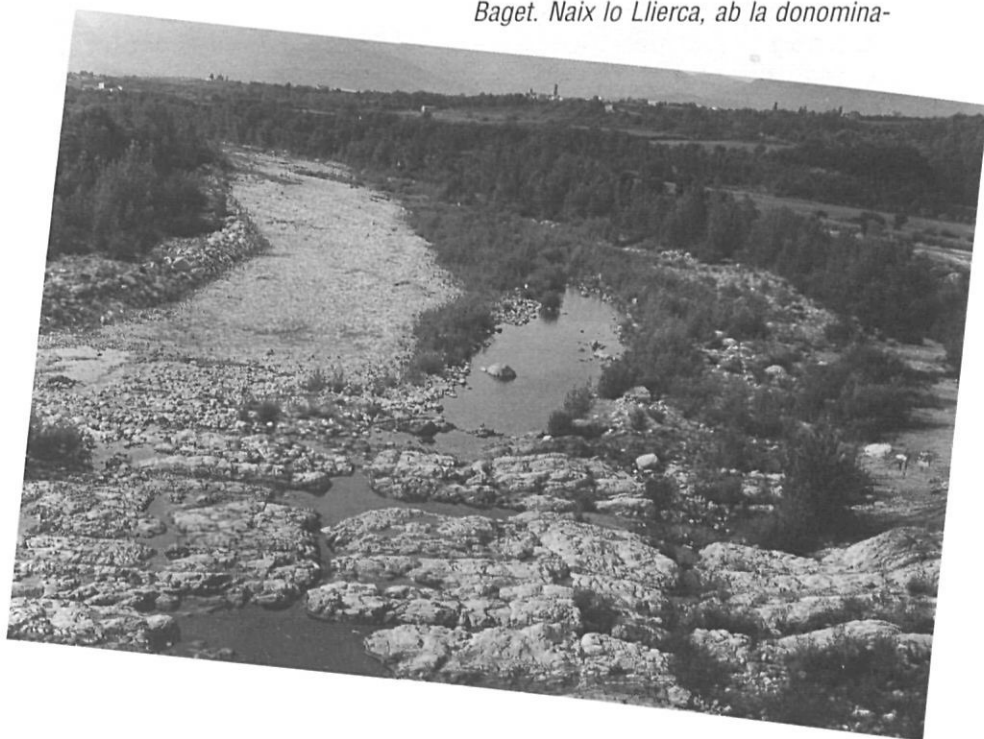
Tot i no haver vist més aigua que la del riu Lliercó, la de les pluges i la de la font de la casa... (Pretèrits Olotins, p. 327). O bé: A Oix hi ha poques coses a veure, com no sigui el país: a la dreta l'aiguabarreig de la riera amb el Llierca que baixa de Beget (...) i a l'esquerra el Mont Petit i Sant Miquel de Pera, amb el congost del Lliercó i el Bosc del Quer, per on es va a eixir a la Vall del Bac. (Llibre d'Olot, p. 62).

Aquestes dues cites del doctor Danés, transcrites per Ramon Llongarriu, demostren a bastament la diversitat d'opinions existents sobre el riu Llierca.

Ultra això, geògrafs, historiadors i excursionistes també han tractat el tema. Joaquim Botet i Sisó, en la seva *Geografia General de Catalunya -Provincia de Gerona*, Barcelona s/d, p. 32-33, descriu així la conca del Llierca:

D'entre lo coll de les Falgueres y lo pich de Coma-negra, en lo Pirineu, ne baixa la brançalada que tanca per ponent lo circh predit, forma les cingles de Ferràn i s'extén pel Grau d'Escales y riu del mateix nom, que es lo propi del Llierca en aquest troç, al qual acompanya per sa riba esquerra fins a son ayguabarreix ab la riera de Sant Aniol. Una bifurcació d'aquesta serra, que s'origina sota lo pich Caburlé (1.260),

dexa entre mitg la vall per la quel s'escorre al Llierca lo riuet del Toll. Aigües amunt, fins a Baget, lo curs del Llierca segueix una direcció quasi paralela ab la serralada del Pirineu quins rempèus i contraforts s'arrestellaran fins a tocar lo riu, formant altes i estretes valls, pel fons de les quals s'esmunyen lo riu de Monàs o del clot de les Valls, que baixa de les basses de Monàs petits estanys de les altures pyreniques, lo del clot del Barrancot, lo del clot de Boix y dels Trulls, y la riera d'Arsola que junta les aygues de la de les Ferreries, provinent del coll de Vernadell, y de la de Roca Bartella, que vé de sota el coll de Malrèm. Totes aquestes corrents són tributàries del Llierca, conegut en aquest troç ab lo nom de riu o riera de Baget. Naix lo Llierca, ab la donomina-

El curs final del Llierca, vist des del pont gòtic. Al fons, el campanar de Sant Pere de Montagut emergeix per damunt del nucli urbà.

ció de riera de Rocabrúna, sota lo Mont-falgars y recull apres, per sa riba dreta, los torrents que baixan de la serra que parteix la conca del Ter de la del Fluvià.

el curs dels rius

Per la seva banda Cèsar August Torras, el cèlebre y conegut excursionista, diu:

Les fonts més altes del Llerca són les de la riera de Rocabruna, originària del Montfalgars... (Pirineu Català-Vall del Llerca, Barcelona, 1902, pàg. 221).

Modernament l'amic Josep Girona i Casagran (*L'Alta Garrotxa*. Pp. 20-22) ha escrit la millor síntesi que coneixen sobre els rius de la sub-comarca d'aquest nom. La cita, malgrat ésser, potser, una mica llarga, conté aquell alè de poesia que Josep Girona confereix als seus escrits:

A la vora de Sant Jaume de Llerca (el Fluvià) rep l'aportació del riu d'aquest nom, que en la seva quasi to-

Riera de Boca Bartella, nascudes al coll de Malrem.

Quan passa pel poblet darrerament citat, ja presenta un bell aspecte, i el creua per sota uns ponts plens de vellúria, que el deixen transcórrer immutables, solemniament escèptics, indiferents al gran misteri de l'aigua fluent que, jorn rera jorn, contemplen. El riu aquí rep l'aportació de la riera de Golofreu i, seguint avall, corre per la riallera fondalada, entre prats i conreus esmaltats de masies i conreus.

Ben aviat, per la seva vorera dreta, el vénen a trobar les aigües de la Riera de Salarsa, col·lectores, al seu torn, de les del Bac Morell i les del torrent del Cordonet.

Passada la Farga, el Llerca, que aquí porta el nom de riu de Beget, perd la seva placidesa i entra en l'engorgat Pas d'Escala d'Uix, d'aspra i salvatge bellesa, per a adormir-se poc més tard de bell nou, als peus de l'esglesiola romànica de Sant Miquel d'Hort Moier. Recollint els petits cabals del Torrent de les Valls i del Toll, el riu avença cap al feréstec Pas d'Escales, entalla pregonna entre els cingles de Ferran i les estimbades parets del Bestracà.

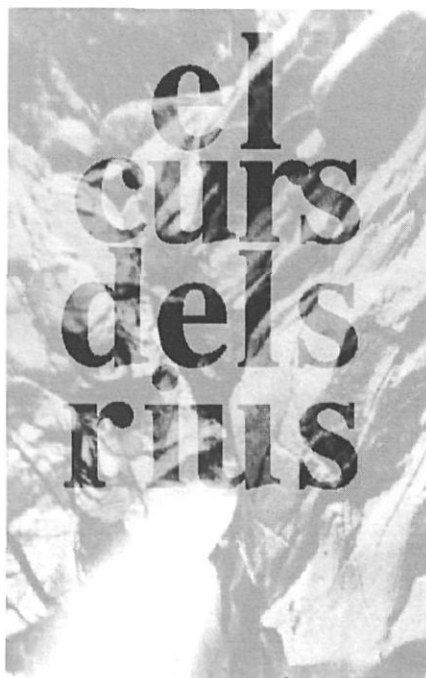
Un nou curs d'aigua ve ara a engruixir-lo, aquesta vegada, per la seva riba dreta: és el riu d'Oix. Nascut sota la collada de Sant Pau, aquest comença la seva vida corrent per la Vall del Bac, travessa l'engorgat de Bodelquer i, descrivint un elegant meandre arriba a la plana d'Oix, on hi ha el poblet d'aquest nom. Després, entaforant-se de bell nou, marxa a trobar el Llerca al Pas d'Escales, tot passant encaixonat enmig dels abruptes vessants del Bestracà i de la Serra de Santa Bàrbara.

Juntes les aigües dels rius de Beget i d'Oix, lliscant per sota els cingles de Manllada, trobem ben aviat les que baixen per la vall de Sant Aniol, que porten també les de la riera de Come-

talitat realitza el drenatge de la comarca. Nascut al coll de Prugent, al peu del Mont Falgars, el Llerca, inicialment amb el nom de riera de Rocabruna o de l'Abós, comença el seu curs tortuós recollint al peu del turó del castell de Rocabruna les aigües del torrent de Ferreres, baixades del coll de Vernedell i poc abans d'entrar a Beget, les de la

L'esquerpa serra de Bestracà i les roques dels cingles de Ferran fan pas a la riera de Beget, que rep, aquí, les aigües procedents de les valls del Bac i d'Oix. En primer terme, la masia del Maranyó, i a la dreta, mig amagada en la fondalada, l'església de Santa Maria d'Escales.

lles i les de Riu. Totes aquestes aportacions constitueixen el cabal del riu Llierca, que pren amb tota propietat aquest nom a partir d'aquest instant.

Però ara que el riu ha adquirit la seva majoria d'edat, paradoxalment es fa fonedís sense deixar rastre. El líquid element desapareix sota els considerables materials d'erosió dipositats en el seu llit i esdevé un corrent subterrani en la resta del recorregut; només surt a la superfície comptades vegades, o quan el riu, després d'un aiguat, puja notablement de nivell.

El curs pren ara la direcció sud; passa a la vora de l'església de Sadernes, per entrar tot seguit a la plana, després d'acotar-se sota el gòtic i esvelt Pont de Llierca i finalment es llença al Fluvià, al costat del poble que uneix l'advocació de Sant Jaume al nom del riu que li fa eterna companyia.

El lector haurà observat, de bon segur, l'existència de dues teories. La que identifica el riu Llierca amb la riera de Beget, sustentada per Danés, Botet, Torras i Girona, i la que defensen Coch i Llongarriu, situant-lo a la vall del Bac.

Nosaltres no opinarem al respecte, però ens atrevirem a fer tres precisions:

a) Un document de l'any 937, publicat per Francesc Monsalvatge, cita el riu *Lizerca*, que és, gairebé amb tota seguretat, l'actual riera de Beget.

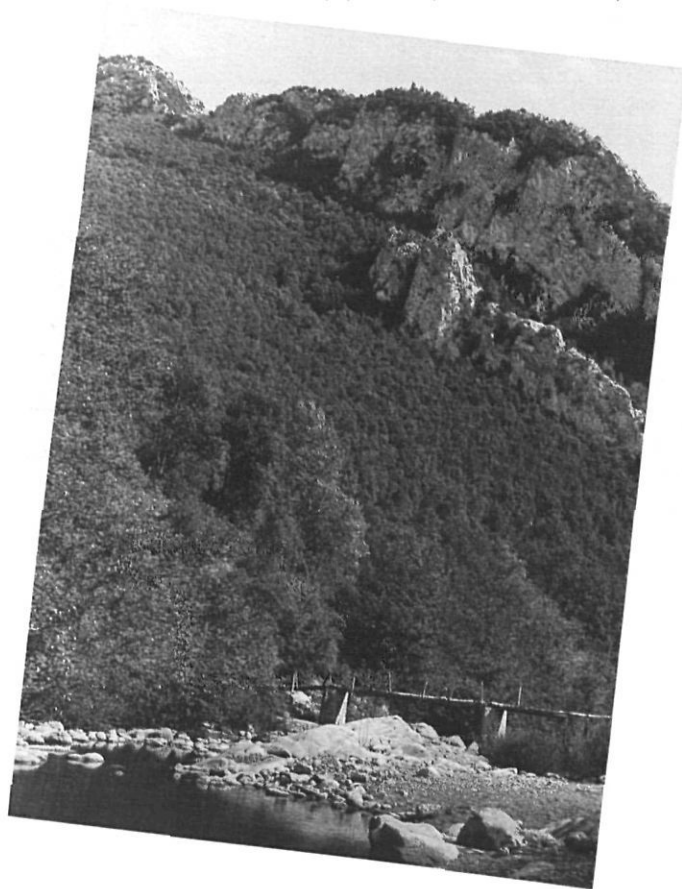
b) Un altre document que figura en l'obra del P. Jaume Villamena, de l'any 978 esmenta el riu *Lizerca* com un límit pertanyent a la Vall del Bac.

c) Avui dia, la majoria dels excursionistes anomenen Llierca al corrent d'aigua format, més avall de Castell s'Espasa, per l'aiguabarreig de les rieres de Beget -o d'Oix com es vulgui- i la de Sant Aniol.

Sigui com sigui, descriurem un per un aquests cursos d'aigua.

La riera de la Vall del Bac

Generalment, s'afirma que la riera de la vall del Bac neix al coll de Sant Pau de Segúries, amb l'accent a la u, i no de Segúries, com diuen els meteoròlegs de TV3. Això no és pas ben segur. Amb les mateixes raons, es podria fixar el seu origen a la collada del Sitjar, damunt la masia del mateix nom, propietat del cantant Joan Manuel Serrat, que en la seva davallada vers al fondal rep per l'esquerra, a tocar l'Apa-

llador, un antic hostel, les aigües del Torrent dels Sunyers. No en farem qüestió, evidentment, ja que ambdós corrents, en arribar a la plana, entre la Badosa de Baix i la Canova, s'uneixen per formar-ne un de sol, la riera de la Vall del Bac.

La palanca d'Hortmoier, sota els cingles de Ferran, al camí d'Oix a Talaixà.

el curs dels rivers

L'aigua s'esmuny pel fons de la vall, flanquejada per aiguavessos suaus, arrodonits, d'espessa vegetació, sobretot el de migdia, que no tenen res de garrotxins, perquè no són aspres, ni trencats ni de mala petja. A la serralada meridional s'arrengleren tres esglésies romàniques: Sant Feliu del Bac, consagrada el 996, Santa Magdalena del Coll totalment enrunada, i Santa Maria de Llongarriu,

al costat de la grandiosa pairalia, estratègicament situada al caire d'un collet herbat i verdejant. A l'altra banda, o sigui, a tramuntana, trobem també dos temples romànics, Sant Andreu de Porreres, antiga parròquia de la vall, a sota la casa del Triadú, i Sant Miquel de la Torre o d'Avellanacorba, que pren el seu

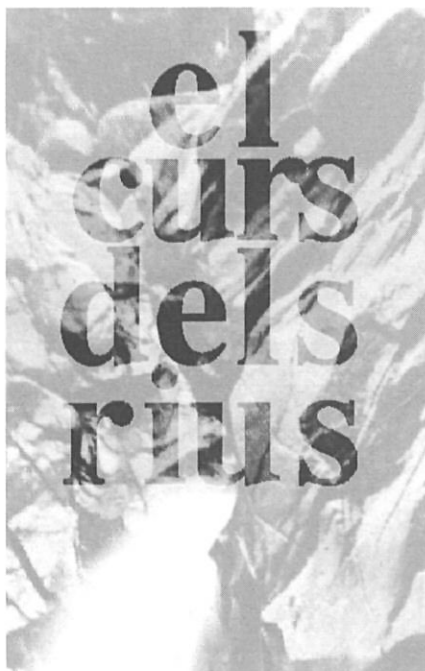
*El Salt del Brull,
al començament de la vall de Sant Aniol,
és un indret replet d'evocacions
de contrabandistes i trabucaires*

nom de la veïna i ferrenya construcció fortificada, en la qual, segons sembla, residiren els primitius senyors del veral.

Al final de la vall, un a cada banda de riu, trobem dos edificis amb història. El del costat esquerre, *Cal Ferrer*, és la llar de la família Danés, tan coneguda a la comarca, el rebrot més famós de la qual ha estat, potser, el metge i historiador olotí Joaquim Danés i Torras, de grata memòria. No podem deixar de banda, és clar, altres membres de la família com, per exemple l'arquitecte Joan Danés, germà del doctor suara esmentat, autor de valuosos estudis sobre el priorat de Sant Joan les Fonts, el pont vell de Besalú i la masia catalana, el senyor Joan Danés i Vernedas, que escrigué interessants articles al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, i un altre representant de la nissaga, un veritable ferrer de la vall del Bac, enemic irreconciliable de l'afrancesat *Boquica*.

A l'altre costat del torrent, a cinc minuts escassos, hi ha l'hostal. L'Hostal de la Vall del Bac abans tan concorregut i ara tan solitari. Situat a frec del camí d'Olot a Camprodon, just a sota el coll de Carrera, era lloc de parada obligada per a tots els viatgers que freqüentaven la via. Fou un establiment cèlebre de debò. Una institució famosa a la Garrotxa. Arquitectònicament, no és cap monument, però hi sura un regust nostàlgic que gairebé se sent i es palpa. Si hi entreu, a la paret veureu... una marina! La va pintar en Gelis, d'Olot, amb molta parsimònia. Així, es permeté el luxe d'anar una infinitat de vegades a l'Hostal de la vall del Bac.

Som al final de la vall. El riu s'engorga entre dos gegants de la contrada: el Talló (1.238 m), a tramuntana, i el Montmajor (1.076 m), a migdia. Es l'estret pas de Bodelguer (Bosc del Quer, essent el Quer una masia de l'indret) que separa o uneix, segons es miri, la vall del Bac amb la seva veïna d'Oix.

La riera d'Oix

A la sortida del pas de Bodelquer la riera de la vall del Bac perd el seu nom i es converteix en la riera d'Oix. A mà dreta, enlairat, entre el Montmajor i el Montpetit, el pronunciat coll de Toralles dona accés a la masia de "la Costa", al casal del Mercer, a l'esglesiola romànica de Sant Martí i a l'esquerpa serralada del Toix, escenari de la topada entre carlins i liberals, entre en Savalls i en Nouvilas, que es decantà a favor del general de la Pera. A l'esquerra, s'esglaonen en el pendent les masies esparses del veïnat de Sant Miquel de Pera, mentre apareix, per damunt de la primera línia de muntanyes, l'oscada serra de Bestracà, on els remences, l'any 1472, van fer de les seves.

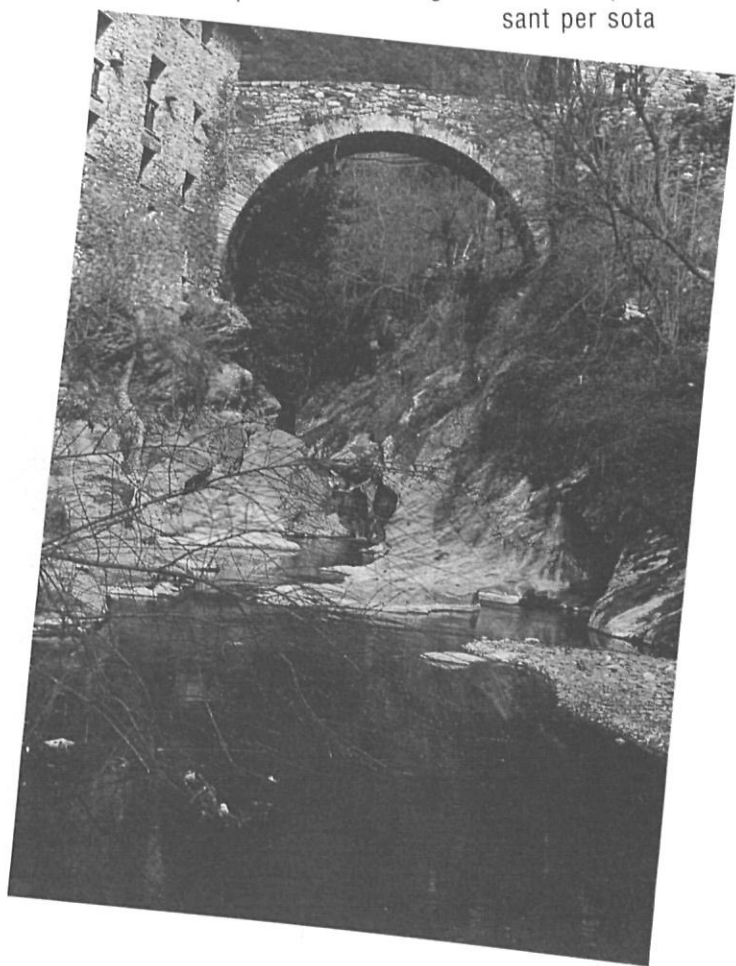
La riera davalla, ara, mandrosa, per la vall d'Oix, mentre li fan companyia, a ambdós costats, les antigues pagesies: Cal Quic, ara casa de colònies, el Forn, el Costajà, el Vilar, la Ferreria, Pineda, actualment hostel, i d'altres.

Al mig de la vall, arrecerat, el poble. Oix, avui, ja no és inaccessible i llunyà. Una bona carretera de nou quilòmetres i escaig hi porta des de Castellfollit de la Roca. Hi ha llum elèctrica, telèfons i establiments molt ben posats on es pot menjar i beure. També hi trobarem l'església de Sant Llorenç -romànica, naturalment-, el pont medieval, que ja no s'utilitza, i el castell dels Barutell, als afores, construït a final del segle XV per la família d'aquest nom, després de la maltempsada que la foragità de la seva residència de Bestracà, amb les pedres daurades pel pas dels segles.

Passada la Vall d'Oix, ampla i assolada, la riera s'encaixona novament entre els vessants del Bestracà i la muntanya coronada per l'església de Santa Bàrbara de Pruneres, corrent paral·lela a la pista forestal -que la salta pel pont de Cal Xicot- i ajuntant-se amb la riera de Beget a la sortida del pas d'Escalles.

La riera de Beget

Sembla que hi ha unanimitat entre els autors a situar el naixement de la riera de Beget a coll Prugent, sota el Mont Falgars, a la frontera amb França. Des d'aquí, baixa per un fort pendent fins al peu del turó que serveix de peanya a l'antiquíssim i enrunat castell de Rocabruna, on rep per la dreta les aigües del torrent de la Boixeda, ressegueix la muntanya per la banda de migdia -la solana- i passant per sota

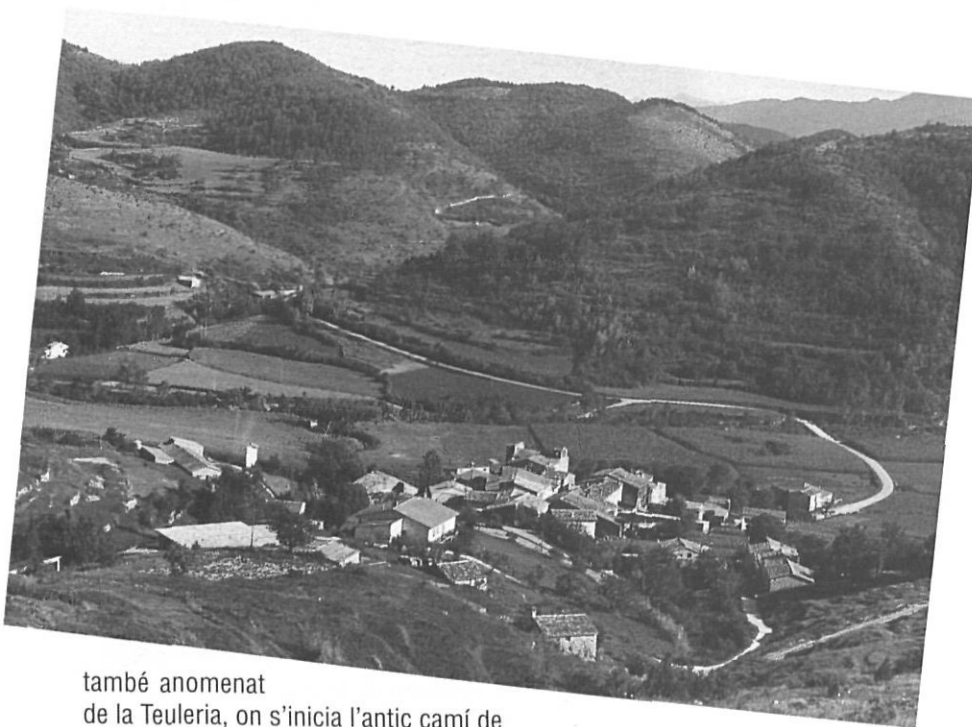
El pont de Beget, estrebat en roca viva, ha vist passar molta aigua per sota i molta gent per sobre.

la carretera de Beget, arplega, ara per l'esquerra, el torrent de les Ferreres, nom provinent d'unes mines d'origen romà que encara es poden veure, o de les Arsoles, com s'anomena la masia que presideix l'aiguabarreig.

el curs dels rius

En arribar al poble de Beget -dues dotzenes d'habitants mal comptats-, el riu traça una corba suau i elegant, passa per sota el pont, objecte fa uns anys d'una polèmica arran d'un pretès eixamplament, i rep per l'esquerra el torrent dels Trulls o de "Can França". No oblidarem, és clar, l'església romànica de Beget, dels segles XI i XII, una mena de catedral de l'Alta Garrotxa, que guarda, entre altres objectes de mèrit artístic, el Crist en Majestat, talla de fusta, mundialment coneguda, potser del segle XIII.

Seguint avall, hom té ocasió de contemplar, emmirallant-se en les aigües transparents, el molí d'En Queleny, perfectament restaurat, i més endavant, encara, un altre molí, el d'En Quelet, imponent construcció que precedeix el pont del seu propi nom,

també anomenat de la Teuleria, on s'inicia l'antic camí de bast que portava a Oix per la casa del Bolacell i el veïnat de Sant Miquel de Pera.

Després de rebre per la dreta la

Oix, des del faldar del Bestracà, roman arraulit al bell mig de la vall assolellada. La carretera que porta a Castellfollit de la Roca és el cordó umbilical que l'uneix amb la resta del país.

riera de Salarça, que drena les raconades de Bolós i del Bac de Morell, el riu de Beget troba una plana fèrtil i allargada, constel·lada de masies: Can Batlle, la Codina, el Vinardell, el Barrancot, la Farga... I, de seguida, es torna a encaixonar en el salvatge i estret pas de l'Escaladuix, entre els estreps del Bestracà, per una banda, i els del Comanegra, per l'altra.

Passat l'Escaladuix, el riu es remansa. El seu curs es fa sinuós i tranquil. Som a la vall d'Hortmoier, verda i plena de bucòlica placidesa, limitada a migdia per l'enasprada i vertical serra de Bestracà, a tramuntana per la serra de Talaià i a llevant pels imposants i blanquinosos cingles de Ferran. Prop de l'aigua, els magnífics roures del Pla de Plancesilles i, un xic més amunt, en un pujollet, l'església de Sant Miquel d'Hortmoier, antiga possessió del monestir conflentí de Sant Miquel de Cuixà, ofereixen una festa major als ulls de l'excursionista que recorre l'indret sense fer remor, en absolut silenci.

En el seu trànsit per la vall, el riu ha rebut, per l'esquerra, el cabal de les rieres de Monars, del Toll i de les Teixoneres, abans de llançar-se rebent el fons del pas d'Escales. Ara, la pista forestal discorre paral·lela al corrent, a bona alçada, pel costat dret. Però el vell camí de bast ho feia per l'altra banda, pel repeu dels cingles de Ferran i a un nivell força més alt que la pista actual. Podem assegurar que la visió de la fondalada espaordeix, tant per la profunditat com per la verticalitat de les parets de roca. A més de pas d'Escales, hom l'anomena també el pas dels Liberals. Segons César August Torras, durant la primera guerra carlina, hi foren estimbats bon nombre de presoners liberals. Pocs metres més avall, després de la palanca d'Agafa l'Ase, ajunten les seves aigües les rieres de Beget i d'Oix.

el curs dels rivers

A partir d'aquí, el riu format pels dos corrents corre entre els vessants de Santa Bàrbara de Pruneres i els cingles de Manllada. En un racó, a sota la masia del Maranyó, l'antiquíssima i ara solitària parròquia de Santa Maria d'Escales, amb la propera i fresca font, constitueixen una mena d'oasi per al vianant assedegat. Fins i tot, els noms resulten evocadors: la Balma dels Polvoraires, la gorga del Ma Lladre, el pas del Pi, els Espàrrecs i la Bauma del Corneta, lloc en el qual, segons la llegenda, trobà la mort un corneta de l'exèrcit liberal que havia fugit, ferit, de la batalla del Toix.

El riu es reblinca i acarona el roquissar de Castell s'Espasa. I quelcom més avall, apaivagada la seva fúria, s'abraça amb la riera de Sant Aniol.

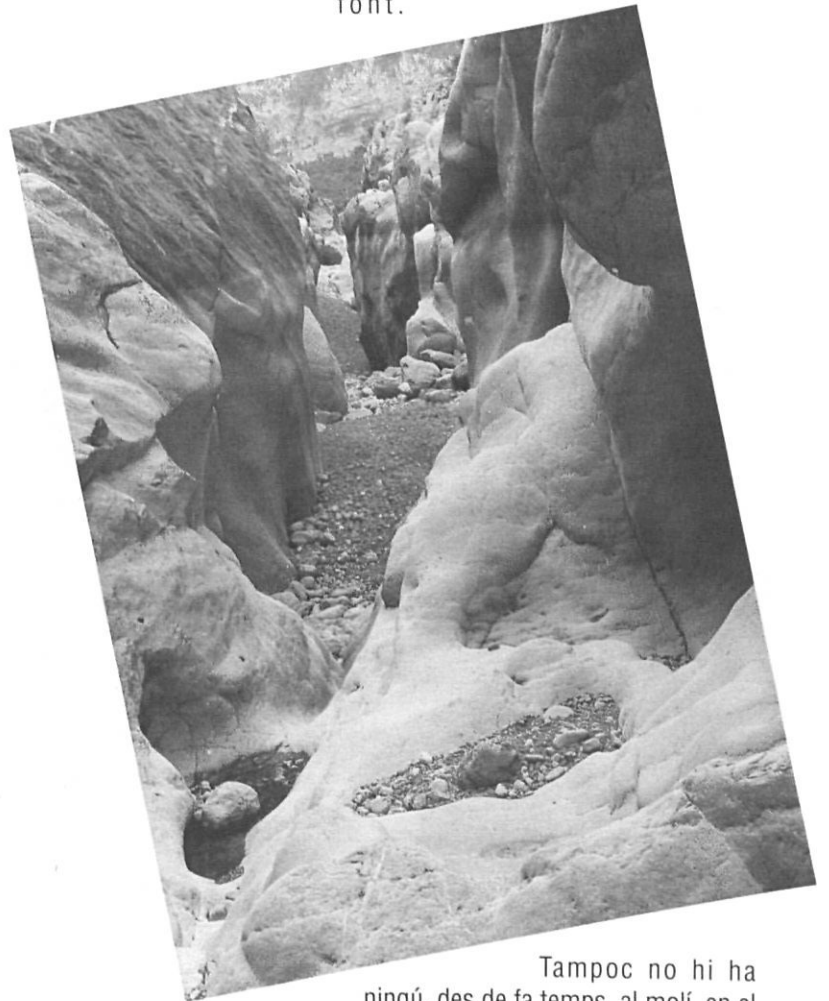
La riera de Sant Aniol

La riera de Sant Aniol té el seu origen al coll de les Falgueres, que fa frontera entre Espanya i França, al nord-est del Comanegra i pren el nom de la collada fins a trobar la casa del Morató, pagesia important en altres temps, que el substitueix pel seu. Aquí, enmig de la turmentada geografia del territori de Ribelles, tot és emboscats i desert. Ja no hi viu ningú, que sapiguem, llevat dels qui porten l'Hostal de la Muga -en *Met*, la Núria i els seus fills-, a tocar la ratlla.

Passat el Morató, la riera davalla entre les fragositats del Camp del Roc i de Puig sa Noguera. En aquest punt, encimbellada i gairebé inaccessible, se situa la cova dels Trabucaires, on té lloc un dels episodis culminants de la cèlebre novel·la *La punyalada*, original de Marià Vayreda i Vila.

Aviat, el corrent s'estimba pel salt del Brull i penetra en la vall de Sant Aniol, canviant de nom per tercera i última vegada.

Aquí fou on, pels voltants del 859, any més any menys, un grup de monjos benets, encapçalats per l'abat Racimir, fugint de l'escomesa dels invasors normands, fundaren un monestir, traslladat posteriorment a la muntanya del Mont, a Sant Llorenç de Sous, concretament, les possessions del qual foren confirmades pel rei franc Carles es Calb en un document de l'any 871. Ara, a Sant Aniol d'Aguja, només hi resten l'església del segle XI, la rectoria i la font.

El llit sec de la riera de Beget, poc abans de Castell s'Espasa, se'ns mostra tètric, mineral i espaordidor

Tampoc no hi ha ningú, des de fa temps, al molí, en el qual, a més de moldre el gra, feien d'hostal, ni a Can Barrufa, ni a la casa del Prat, on es vessen a la riera les aigües del torrent de la Comella.

el curs dels rivers

L'engorgat del Gomarell és, amb tota seguretat, l'indret més espectacular de la riera de Sant Aniol. Obert entre la serra de Martanyà i l'estimball del Salt de la Núvia, la mitja horeta a peu que s'esmerça a travessar-lo, permet la contemplació a cor què vols, des del corriol que el segueix a mig aire, de les gorgues profundes i transparents i dels rabejos decorats de platejada escuma.

En sortir del Gomarell, l'horitzó s'eixampla de cop per ambdues bandes. A la dreta, l'impressionant circ de Talaixà, que comença per les esgraonades feixes de la Muntada, continua per les de la vella i misteriosa pairalia de la Quera i s'acaba al collet on s'alça el petit i dis-

d'un estratègic tossal, albirem la bonica església de Sant Feliu de Riu, pocs anys fa restaurada, amb el taló de fons dels enasprats i inabastables cingles de Gitarriu. Tot i no veure-ho, sabem que, allà dalt, un xic a l'esquerra del temple, s'hi troben els casals i els conreus de la Plana i de Can Gustí (Agustí), sota la vigilància atenta i immutable del majestuós Bassegoda.

La riera, que fins aquí s'ha passejat per territoris plens d'història, ho farà ara per indrets reblerts de prehistòria. Situem-nos al pont d'En Valentí, en el camí de Talaixà a Sadernes, de cara a sol ixent i alcem la mirada. Molt amunt, en un replà de la paret de roca, el forat grandios de la cova del Bisbe crida la nostra atenció. L'accés és difícil -s'ha

de fer des del coronament de la cinglera-, però l'espectacle que s'ofereix resulta extraordinari. Fou aquí, precisament, on l'olotí doctor Danés recollí diversos instruments domèstics fabricats amb os.

Si ens girem en rodó, veurem en el vessant de tramuntana de Castell s'Espasa la cova de les Monges, en l'excavació de la qual s'han trobat peces corresponents a l'edat del bronze. Conta la llegenda -la Garrotxa n'és plena, de llegendes- que en temps de la dominació sarraïna, les monges d'un convent que s'havien refugiat en aquesta cova, assistien cada dia a la missa que celebrava un prelat, amagat per la mateixa causa, a l'exterior de la cova del Bisbe. Es diu, àdhuc, que una fusta clavada a la paret forana d'aquesta servia de suport a la campana, mitjançant la qual s'advertia a la co-

sortadament deshabitat veïnat, enclòs entre la serralada que baixa del Comanegra i el cingles de Ferran, mentre, com un símbol del destí, el campanar de l'església de Sant Martí s'enruna a poc a poc, ineluctablement.

A l'altre costat, a llevant, al bell cim

*Entre prats verdejants i boscos tupids,
el Sitjar manté la seva tradicional prestància.
Fou i és, encara,
una de les grans pairalies del Ripollès.*

el curs dels rius

munitat propera del començament del sacrifici.

Aigües amunt i a un nivell inferior al de la Cova del Bisbe, a la cova dels Ermitans, s'han trobat restes del paleolític. També hi ha altres jaciments prehistòrics a Sadernes, a la cova del Calabre, a la cova 120 i al pont del Llierca.

Deixant enrere el pont d'En Valentí, a frec del qual es veuen les ruïnes d'un hostel no massa recomanable - se'n deia Hostal de les Mosques o Ca la Bruta-, visitat a mitjan segle passat per trabucaires i contrabandistes, la riera contorneja la base de la gran mola rocosa que conserva les escasses pedres de l'inepugnable Castell s'Espasa, per finalitzar el seu periple entre el pont dels Aures i el molí d'En Galceran, lloc on s'ajunta amb el curs format per les rieres d'Oix i de Beget.

El Llierca

Des de l'aiguabarreix, ja ningú no discuteix el nom del riu. Es el Llierca. Tothom hi està d'acord. El Llierca que, ben aviat passarà per sota el veïnat de Sadernes -quatre cases-, amb l'església de Santa Cecília i la pairalia de Can Galceran, on sojornaren, un fred desembre de 1872, el príncep Alfons Carles, germà del pretendent carlí Carles VII, i la seva esposa Maria de les Neus de Bragança, que havien entrat a Catalunya per l'Hostal de la Muga, essent rebuts pels correigionaris de la Garrotxa i de l'Empordà, aplegats al Morató, de Ribelles, i a Can Sala, de Bassegoda, respectivament.

Aigües avall de Sadernes, el paisatge ja no és tan aspre, tot i que la riera encara resta encaixonada pel muntanyam. En el darrer engorjat, un esplèndid monument: el gòtic i esvelt pont del Llierca, en el camí antic de Tortellà a Oix, fet construir, segons sembla, pels senyors del castell de Sales. Es com un arc de triomf excepcional, que assenyalava una de les entrades, potser la més fressada, de l'Alta Garrotxa.

El Llierca, molt ample, ara, senyoreja la plana. A l'esquerra, llunyana, la vila de Tortellà; a la dreta, més proper, el poble de Montagut; al fons, tancant l'horitzó, darrera la capella de Santa Magdalena de Montpalau, les serralades de la Miana i de Sant Julià del Mont.

El riu arriba a Sant Jaume de Llierca i li ofereix el seu nom. Es el darrer tribut de la seva accidentada singladura, abans de morir en braços del Fluvià.

*La riera de Sant Aniol d'Aguja,
encaixonada pel roquissar,
entre la placidesa de les gorgues blavenques
i la cançó eterna dels rabejos d'argent.*

Narcís Puigdevall i Diumé